

Danida

UDENRIGSMINISTERIET

ERHVERV VÆKST OG UDVIKLING

HANDLINGSPLAN FOR
DANSK STØTTE TIL
ERHVERVSUDVIKLING
I UDVIKLINGSLANDENE

Omslagsfotos:
Jørgen Schytte

ERHVERV VÆKST OG UDVIKLING

HANDLINGSPLAN FOR DANSK STØTTE
TIL ERHVERVSUDVIKLING
I UDVIKLINGSLANDENE

INDHOLD

	Forord	4
1.	Indledning	6
	ERHVERVSLIVETS RAMMEBETINGELSER	
2.	De fattige landes integration i den globale økonomi	10
3.	Den private sektor skaber vækst, beskæftigelse og udvikling	14
	SEKTORPROGRAMMER	
4.	Erhvervssektorprogrammer i udvalgte samarbejdslande	19
	Mere effektiv offentlig regulering	19
	Bæredygtigt arbejdsmarked	21
	Udvikling af et konkurrencedygtigt erhvervsliv	21
	Bedre adgang til finansiering, herunder mikrofinansiering	22
	De videre perspektiver	24
5.	Erhvervsdimensionen i andre sektorprogrammer	25
	DANSK ERHVERVSLIVS ROLLE	
6.	Inddragelse af dansk erhvervsliv	29

	KONKRETE ERHVERVSINSTRUMENTER	
7.	Sammentænkning af erhvervsinstrumenterne	32
8.	Virksomhedspartnerskaber – PS-Programmet	35
9.	Revision af Blandede Kreditter	37
10.	Virksomhedernes etiske, sociale og miljømæssige ansvar	38
11.	Mål- og indikatorskema	40
	Anneks 1	41

FORORD

En livskraftig erhvervsudvikling er en afgørende forudsætning for vækst. Hovedudfordringen for dansk støtte til erhvervsudvikling i udviklingslandene er at bidrage til en socialt og miljømæssigt afbalanceret økonomisk vækst for at bekæmpe fattigdom i verdens fattigste lande. Den danske bistand ydes som hjælp til selvhjælp. Forudsætningerne for at drive privat virksomhed skal forbedres, så fattige mænd og kvinder får mulighed for beskæftigelse og bedre levevilkår.

Hvert enkelt udviklingsland står over for egne udfordringer. En effektiv bistand for erhvervsudvikling bør tage udgangspunkt i de hindringer eller "flaskehalse", som det enkelte land står overfor – samt i dets egne muligheder for at overvinde dem. De nationale strategier for fattigdomsbekæmpelse bør give en højere prioritet til erhvervsudvikling, end tilfældet er i dag. Der bør formuleres konkrete politikker for erhvervsudvikling og afsættes flere midler dertil i de enkelte landes nationale budgetter.

I vore programsamarbejdslande er Danmark en vigtig donor inden for de sektorer, vi har valgt, og denne position skal anvendes til at gøre en forskel også for udviklingen af den private sektor. Regeringen har en målsætning om at øge antallet af erhvervssektorprogrammer i den bilaterale bistand. Samtidig skal erhvervsudvikling fremmes i velegnede sektorprogrammer som f.eks. programmer for landbrug, fiskeri, energi og transport.

De danske erhvervsinstrumenter – programmer som sigter på at drage nytte af det danske erhvervslivs kompetencer i udviklingsbistanden – er veludviklede, men kan styrkes yderligere. Det lægger denne handlingsplan op til, og den fastslår som et bærende princip, at erhvervsinstrumenterne og sektorprogrammerne skal sammentænkes, dvs. arbejde for hinanden inden for en samlet strategisk ramme for den danske støtte til erhvervsudvikling i det enkelte programsamarbejdsland.

Der skal også skabes mere fleksibilitet i anvendelsen af de enkelte erhvervsinstrumenter som Blandede Kreditter, Privat Sektor Programmet og Industrialiseringsfonden for Udviklingslandene. Endelig lægger regeringen op til en styrkelse af det nye program for Offentlige Private Partnerskaber, som sigter på at støtte dansk erhvervslivs sociale ansvarlighed i udviklingslandene.

Øget vækst skabes ikke ved enkeltstående indsatser, men over tid og ved sammenhængende politikker på såvel lokalt, regionalt og internationalt plan. Støtten til erhvervsudvikling skal ses i tæt sammenhæng med den nye strategi for handel, vækst og udvikling. På det internationale niveau vil Danmark arbejde for regelbaserede, gennemskelige og liberale handelsregimer, der imødekommer udviklingslandenes interesser. Og gennem støtte på landeniveau vil vi i de danske programsamarbejdslande søge at fremme udviklingslandenes muligheder for at udnytte en øget markedsadgang. Men den ene indsats kan ikke føre til succes uden den anden. Handel og erhvervsudvikling er to sider af samme sag.

Ulla Tørnæs
Udviklingsminister

INDLEDNING

Der er mere end en milliard mennesker i verden, som lever for under seks kroner om dagen. De mangler håb om en bedre økonomisk fremtid. I ikke mindst i Afrika ser det vanskeligt ud.

Høj økonomisk vækst, der kommer fattige mennesker til gavn, er en afgørende forudsætning for at komme den globale fattigdom til livs. Den økonomiske vækst i Kina og Indien har bragt millioner ud af fattigdom. I Afrika er der behov for en tilsvarende kraftig økonomisk vækst på mindst 7 pct., hvis 2015 Målet om at halvere fattigdommen skal blive til virkelighed. Erfaringen fra Asien viser, at en sådan vækst må baseres på en livskraftig erhvervsudvikling.

Hovedudfordringen for dansk støtte til erhvervsudvikling i udviklingslandene er at bidrage til en socialt og miljømæssigt afbalanceret økonomisk vækst for at bekæmpe fattigdom i verdens fattigste lande. Målet er derfor at forbedre forudsætningerne for at drive privat virksomhed i udviklingslandene og derved åbne mulighed for, at disse tiltag kan fungere som drivkraft for en økonomisk vækst, der kommer de fattigste befolkningsgrupper til gode.

Kernen i den danske indsats er at bidrage til et positivt erhvervs-klima i udviklingslandene, der kan øge den private sektors foretagsomhed og herunder tiltrække og fastholde et højt niveau for indenlandske og udenlandske investeringer i bæredygtig udvikling.

Den danske bistand ydes som hjælp til selvhjælp. Bistand vil medvirke til at skabe gode rammer for privat initiativ, som kan give fattige mænd og kvinder mulighed for beskæftigelse og forbedrede levevilkår.

Danmark vil støtte erhvervsudviklingen i de fattigste lande på alle niveauer. Internationalt ved at støtte et resultat i Doha-runden, der imødekommer udviklingslandenes behov. Nationalt i de enkelte lande i den overordnede politik, herunder fattigdomsstrategierne. På sektorniveau og i konkrete virksomhedsinitiativer.

Hvert enkelt udviklingsland står over for egne udfordringer. Udgangspunktet for en effektiv bistand bør altid være at identificere de hindringer, der er afgørende for det enkelte land, og de muligheder, som landet har. I mange udviklingslande er der behov for at overvinde en lang række problemer for erhvervsudviklingen: mangel på kreditmuligheder og infrastruktur, ringe uddannelsesniveau, et dårligt fungerende arbejdsmarked, ineffektive bureaukratiske sags gange etc. Dertil kommer en række faktorer af kulturel, social, økonomisk, politisk eller juridisk art, der hindrer udnyttelsen af kvinders fulde potentiale i økonomiske aktiviteter. Verdensbankens såkaldte “doing business”-indikatorer vil blive brugt til at identificere konkrete hindringer for et positivt erhvervsklima i de enkelte programsamarbejdslande.

Med udgangspunkt i de enkelte landes behov og fattigdomsstrategi skal identificeres, hvor det er muligt at udnytte danske erfaringer. Danmark deltager aktivt i samarbejdet om donorharmonisering og vil fokusere støtten på områder, hvor Danmark har en komparativ fordel, og som supplerer – og ikke overlapper – hvad andre donorer gør.

Den danske politik vil blive tilrettelagt, så det bliver lettere for private i udviklingslandene at drive virksomhed og udnytte nye markedsåbninger. Bistanden skal medvirke til at fremme gennemskuelige og udviklingsvenlige regler for erhvervslivet og hjælpe enkelte virksomheder med at overvinde hindringer og barrierer, så de kan komme i gang med en effektiv produktion.

Støtten til erhvervsudvikling skal ses i tæt sammenhæng med den danske strategi for bistand til handel og udvikling. Regeringen vil arbejde aktivt for, at udviklingslandene gives bedre muligheder for at deltage på lige fod i verdenshandelen. Gevinsterne ved handelsreformer opstår dog ikke per automatik. Der er behov for målrettet bistand, så udviklingslandene kan blive sat bedre i stand til at anvende eksisterende og nye markedsåbninger.

På globalt plan vil Danmark arbejde for at forbedre udviklingslandenes muligheder for at få et positivt udbytte af globaliseringsprocessen. Danmark vil konsekvent virke aktivt til fordel for de fattigste udviklingslande. Det vil også i sidste ende give markedsmuligheder for danske virksomheder.

Udfordringen er uden tvivl størst i Afrika. Trods nogenlunde tilsvarende udgangspunkt er Afrika saktet langt bagud i forhold til Asien. I Afrika har den svage industri længe været beskyttet af toldmure og andre

handelshindringer. Arbejdskraftens uddannelsesniveau, infrastrukturen, udenlandske investeringer osv. er alle svagere, end hvad man ser i det store flertal af asiatiske lande. De afrikanske landes erhvervsliv trænger til en særlig støtte, før de kaster sig ud i den globale konkurrence. De fleste asiatiske lande har et langt bedre udgangspunkt for at komme i gang med en erhvervsudvikling og derfor også bedre muligheder for at drage nytte af den danske bistand. Her vil det være muligt at opnå en større og hurtigere effekt. Sammensætningen af bistanden til erhvervsudvikling i de enkelte lande vil være præget af denne forskel.

Der er mange eksempler fra udviklingslandene på, at kvinder er dygtige iværksættere og virksomhedsledere. I overensstemmelse med strategien for ligestilling i dansk udviklingsbistand vil der i gennemførelsen af handlingsplanen blive fokuseret på lige rettigheder, lige adgang til ressourcer og lige mulighed for indflydelse for mænd og kvinder. Der vil blive lagt vægt på at eliminere hindringer for kvinders lige deltagelse i erhvervsaktiviteter såvel som på at gennemføre særlige indsatser rettet mod at øge kvinders deltagelse i erhvervsaktiviteter.

Danske virksomheders deltagelse i udviklingsbistanden bidrager til god udviklingsbistand, bl.a. ved at sikre overførsel af forretningserfaring, ledelseskompetence, teknologi mv. til lokale samarbejdspartnere. Deltagelsen bidrager samtidig til at styrke de danske virksomheder i deres internationalisering.

Den seneste handlingsplan for dansk støtte til erhvervsudvikling i udviklingslandene daterer sig tilbage til september 2001. Med den foreliggende handlingsplan vil regeringen tage udgangspunkt i de danske ambassaders erfaringer med erhvervsudvikling siden 2001 og gennemføre en række tiltag til yderligere målretning af den danske indsats på området. Tiltagene ligger inden for følgende områder:

- De internationale og nationale rammebetingelser for erhvervsudvikling (kap. 2 og 3)
- Arbejdet med erhvervssektorprogrammer (kap. 4)
- Erhvervsdimensionen i andre sektorprogrammer (kap. 5)
- Sammentænkning og videreudvikling af erhvervsinstrumenterne, ikke mindst i relation til sektorprogrammerne (kap. 7-10)

Handlingsplanens initiativer kan opsummeres som følger:

- Fra dansk side vil der blive arbejdet målrettet for, at erhvervsudvikling får høj prioritet i de nationale fattigdomsstrategier.
- Nyt erhvervssektorprogram igangsættes i Kenya, og tilsvarende programmer overvejes i andre programsamarbejdslande.
- De fire erhvervssektorprogrammer vil, afstemt efter lokale behov, støtte en række erhvervsstøtteydelse inklusiv lederuddannelse og tilpasning af erhvervsuddannelser til virksomhedernes behov.
- Erhvervsudvikling tænkes ind i danske sektorprogrammer.
- Styrket og mere effektiv støtte til mikrofinansiering, som giver fattige mulighed for øget indkomst, i både erhvervssektorprogrammer og andre sektorprogrammer.
- Udvikling af en strategisk tilgang for erhvervsindsatsen på landeniveau ved sammentænkning af sektorprogrammerne og erhvervsinstrumenterne, hvortil kommer et fælles forundersøgelseskoncept for PS, IFU og Blandede Kreditter.
- PS-Programmet revideres i overensstemmelse med resultatet af analysen af programmet. Formålet er at styrke udviklingseffekten.
- Administrativ forenkling og tilpasning af kravene til Blandede Kreditter, herunder fjernelse af betingelsen om 50 pct. dansk indhold af leverancer.
- Privat kapitalfond til socialt ansvarlige investeringer i udviklingslandene støttes.
- Bedre monitorering af fremskridt i erhvervsudvikling i programsamarbejdslandene.

ERHVERVSLIVETS RAMMEBETINGELSER

2.

DE FATTIGE LANDES INTEGRATION I DEN GLOBALE ØKONOMI

Handel er en nøgle til vækst. Også for verdens fattigste lande. For at international handel for alvor kan blive en vækstmotor, kræver det, at udviklingslandene integreres i det globale marked.

Den danske regering har nyligt udarbejdet en ambitiøs strategi for Handel, Vækst og Udvikling. Heraf fremgår det, at Danmark vil forstærke bestræbelserne på at fremme udviklingslandenes integration i den globale markedsøkonomi.

Øget liberalisering af verdenshandelen baseret på gennemsikkelige regler vil have positive virkninger for alle lande. I de internationale handelsforhandlinger vil Danmark arbejde for indrømmelser over for udviklingslandene, især de fattigste i Afrika syd for Sahara. Danmark vil gennem EU arbejde for øget markedsadgang og afskaffelse af handelsforvridende støtteordninger – også inden for landbrugsområdet. Regeringen har identificeret en lang række konkrete forhandlingspositioner i relation til verdenshandelsorganisationen WTO's udviklingsdagsorden med henblik på at forbedre udviklingslandenes markedsadgang.

Men det står også klart, at ikke alle lande umiddelbart vil kunne drage nytte af en liberalisering af verdenshandelen. Mange fattige lande vil have behov for overgangsordninger. I den nuværende Doha-forhandlingsrunde i WTO støtter Danmark, at der vedtages særlige overgangsordninger for de fattigste udviklingslande. Udviklingslandene skal have en årrække til at tilpasse deres økonomiske strukturer til en øget konkurrence på et globalt verdensmarked. Danmark vil f.eks. støtte en videreudvikling af WTO's bestemmelser om "særlig og differentieret behandling" af udviklingslandene og EU-kommissionens udmelding om, at de fleste

udviklingslande helt vil kunne undgå at påtage sig nye WTO-forpligtelser i forbindelse med resultatet af Doha-forhandlingerne.

EU er de afrikanske landes vigtigste handelspartner. EU må sammentænke handelspolitik og udviklingsbistand. Ud over øget markedsadgang bør liberaliseringen omfatte støtte til regional integration og teknisk bistand for at leve op til kvalitetskrav i forbindelse med import af produkter. Over EU's fællesskabsbistand anvendes ca. 700 millioner euro årligt på handelsrelateret bistand til udviklingslandene. I forhold til EU's "alt undtagen våben"-initiativ over for de mindst udviklede lande arbejder Danmark for, at det udbredes til at omfatte en større gruppe af de fattigste lande, og at initiativets oprindelsesregler forbedres til fordel for de pågældende udviklingslande. Der arbejdes ligeledes for at sikre rimelige, lange overgangsordninger for de involverede grupper af udviklingslande, når de eventuelt skal påtage sig gensidige forpligtelser som følge af en øget adgang til EU's marked i henhold til de Økonomiske Partnerskabsaftaler, der for tiden er under forhandling.

Danmark støtter aktivt udviklingslandenes styrkede indflydelse i de internationale handelsforhandlinger – både i WTO-regi og i forhandlingerne om EU's samarbejdsaftaler. Teknisk kapacitetsudbygning vil bidrage til at sætte landene i stand til at varetage egne interesser i de teknisk meget komplicerede forhandlinger. De nordiske lande har på dansk foranledning taget skridt til at etablere en tæt dialog med afrikanske lande under Det Nordiske Afrika-initiativ, NAI, for at medvirke til et godt resultat for Afrika i WTO's Doha-runde. I januar 2005 afholdt de nordiske lande således en ministerkonference med 19 afrikanske lande i Dar es Salaam i Tanzania. Dialogen under NAI bidrog til en betydelig bedre forståelse parterne imellem, og opfølgningen heraf påregnes at indgå som et vigtigt led i forberedelsen af de videre forhandlinger vedrørende Doha-udviklingsdagsordenen.

Sammenfattende vil Danmark inden for handel og udvikling:

- Arbejde for at industrilande/EU viser størst mulig imødekommethed over for udviklingslandene i de internationale handelsforhandlinger;
- Støtte u-landenes kapacitet i WTO-forhandlingerne;
- Støtte vedtagelse af særlige overgangsordninger for de fattigste lande;
- Arbejde for øget markedsadgang og hurtigst mulig udfasning af handelsforvridende støtteordninger i EU.

Erfaringerne har vist, at den private sektor generelt udvikles bedst i en åben, markedsorienteret økonomi. Mange afrikanske lande, der satsede på en statsstyret selvforsyningsøkonomi, har lagt deres politik om, men mere må gøres for at fremme handelsvenlige, liberale regimer, også i udviklingslandene. Det er vigtigt, at udviklingslandenes handelspolitik inkluderer betydningen af den regionale handel og den regionale økonomiske integration.

I Ghana har Danmark som led i erhvervssektorprogrammet støttet formuleringen af en national handelspolitik, der blev lanceret i februar 2005. Handelspolitikken reflekterer, hvor stor en indflydelse international handel har for Ghanas udvikling, og hvordan Ghana bedst kan udnytte mulighederne i handelsreglerne. Handelspolitikken har ligeledes en klar målsætning om at arbejde for større sub-regionale integration, så handelen med andre ECOWAS-lande kan øges.

Virksomheder i mange af de fattigste lande vil have behov for en overgangsfase, inden de udsættes for åben konkurrence, men denne overgangsfase må ikke være en sovepude. Den skal udnyttes til målrettet opbygning af virksomhedernes konkurrenceevne. Gevinsterne ved liberalisering kommer ikke af sig selv.

Det er nødvendigt at støtte erhvervslivets udnyttelse af mulighederne gennem forbedring af dets muligheder på landeniveau. Dette vil handlingsplanen se nærmere på i de kommende afsnit.

3. DEN PRIVATE SEKTOR SKABER VÆKST, BESKÆFTIGELSE OG UDVIKLING

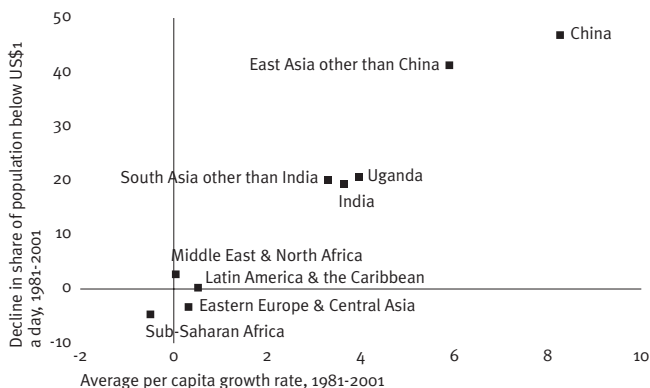
Økonomisk vækst er en nødvendig, men ikke tilstrækkelig, betingelse for at komme fattigdom til livs. Stort behov for vækst i Afrika. Uden stærkere økonomisk vækst vil 2015 Målet om også at halvere fattigdommen i Afrika ikke blive virkelighed.

Målet med dansk støtte til erhvervsudvikling er at fremme økonomisk vækst, så fattigdommen reduceres. Udfordringen er at forbedre betingelserne for erhvervslivet i udviklingslandene, så det bliver lettere at drive virksomhed og skabe jobs.

Den nedenstående figur 1 giver et indtryk af betydningen af økonomisk vækst for at bekæmpe fattigdom.

Figur 1: Bekæmpelse af fattigdom

– tæt sammenhæng med økonomisk vækst (kilde: Verdensbanken, 2005)

Kina oplevede i løbet af 1980'erne og 1990'erne en årlig gennemsnitlig økonomisk vækst på ca. 8 pct. Gennem denne vækst fik Kina næsten halveret den del af landets befolkning, som lever for under seks kroner om dagen. Til sammenligning oplevede Afrika syd for Sahara i samme periode en negativ økonomisk vækst, hvilket førte til en stigning i den del af befolkningen, som lever for under seks kroner om dagen.

Det samme billede findes, hvis man betragter sammenhængen mellem økonomisk vækst og beskæftigelse. Økonomisk vækst hænger positivt sammen med beskæftigelse, og sammenhængen er ikke mindst stærk i udviklingslande, hvor beskæftigelse typisk er den bedste vej ud af fattigdom. Den private sektor har en helt afgørende betydning i forbindelse med skabelse af beskæftigelse. Ifølge Verdensbanken skønnes den private sektor i udviklingslande at stå for hen ved 90 pct. af alle job. Desuden spiller den private sektor – gennem sit bidrag til landets velstand og de skatteindtægter, den bidrager med – en afgørende rolle i finansieringen af social udvikling, herunder forbedrede undervisnings- og sundhedsydelser.

Der er i dag en generel accept af, at økonomisk vækst er en nødvendighed for at komme fattigdom til livs. Bæredygtig økonomisk vækst er afgørende for at hjælpe de fattige i Afrika, og lokomotivet kan alene være den private sektor.

Udgangspunktet for dansk udviklingssamarbejde er opnåelse af 2015 Målene gennem støtte til gennemførelse af udviklingslandenes fattigdomsstrategier. Det er internationalt anerkendt, at 2015 Målene først og fremmest fokuserer på den sociale udvikling og i betydeligt omfang ignorerer behovet for økonomisk vækst. Derfor har de fleste nationale fattigdomsstrategier også hidtil primært været orienteret mod forbedring af den sociale udvikling. Strategierne har således fokuseret på forbedret adgang til sociale serviceydelser, såsom grunduddannelse og sundhedsydelser. Strategierne har ikke systematisk omfattet et samlet billede af de konkrete politikker, der er nødvendige for at styrke den økonomiske vækst i det enkelte land. Dette gælder i høj grad erhvervslivets rolle i udviklingsprocessen og de betingelser, der skal opfyldes for, at erhvervslivet kan bidrage mest muligt til skabelse af varig økonomisk vækst.

Danmark vil naturligvis arbejde for at styrke denne vinkel i den fremtidige dialog om gennemførelse og opdatering af fattigdomsstrategierne, men man vil også arbejde for, at erhvervslivet i højere grad får kapacitet til og mulighed for at deltage i formuleringsprocessen.

Danida vil støtte opbygning af kapacitet hos erhvervslivets og arbejdsmarkedets organisationer og hjælpe med at udrede de vanskeligheder som erhvervsudviklingen møder. Når der tages stilling til budgetstøtte på makro- eller sektorniveau, vil det indgå i den samlede vurdering, om mulighederne for en tilfredsstillende erhvervsudvikling er taget i betragtning i budgettet og i den politik, der ligger til grund for det.

Det er imidlertid ikke ligegyldigt, hvordan væksten er sammensat. For at opnå den størst mulige fattigdomsreduktion må væksten være bredt fordelt og bl.a. sikre en øget beskæftigelse.

Udvikling af den private sektor er kernen til vækst. Omtrent tre fjerdedele af Afrikas fattige bor på landet og lever af landbrug. Deres muligheder for at overvinde fattigdommen er derfor tæt forbundet med udviklingen i landbrugssektoren. Af samme grund indtager sektoren naturligt en fremtrædende plads i landenes nationale udviklings- og fattigdomsstrategier, men som nævnt ofte uden tilstrækkelig konkretisering af den politik, der skal skabe vækst inden for sektoren. I mange udviklingslande er en statsstøttet landbrugsstrategi slået fejl. Der er behov for at give private initiativer bedre muligheder, og derfor er en liberalisering af handelen på landbrugsområdet så vigtig. Virksomheder og producent-sammenslutninger skal inddrages i både afsætning af varer og støtte til producenterne (rådgivning, leverancer etc.)

Små og mellemstore virksomheder beskæftiger en meget stor del af arbejdsstyrken uden for landbruget og står naturligt i centrum for en fattigdomsreducerende vækst. OECD har samtidig påvist, at store virksomheder kan bidrage tilsvarende til beskæftigelse og fattigdomsreduktion, hvis landets erhvervsstrategi er fornuftigt tilrettelagt.

Svage grupper har ofte vanskeligt ved at etablere sig i erhvervslivet. Det gælder ikke mindst kvinder, som især i landbruget udgør en meget stor del af arbejdsstyrken. Hvis kvinder får mulighed for at udnytte deres indsats bedre f.eks. ved at opnå lån og rettigheder til jord eller gennem etablering af egen virksomhed, har de et stort potentiale for at bidrage til vækst. Og det er veldokumenteret, at målrettede indsatser til fordel for at øge kvinders indtjening kommer hele familien til gode.

Betingelserne for erhvervslivet skal forbedres, så det bliver lettere at drive virksomhed, især i Afrika, og ikke mindst for små og mellemstore virksomheder. Det påhviler hvert enkelt land at føre en sund og ansvarlig økonomisk politik, men udviklingsbistanden spiller en vigtig understøttende rolle i de fattigste lande. Der er brug for en bred vifte af indsatser.

En væsentlig forudsætning for øget økonomisk vækst er generel politisk og makroøkonomisk stabilitet. Politisk usikkerhed afskrækker både indenlandske og internationale investorer og tvinger dem til at følge finansielle strategier, der er baseret på kortsigtet maksimering og hurtigt afkast (f.eks. kortsigtede handelsavancer og spekulationsgevinster) eller risikominimering (f.eks. gennem investering i fast ejendom) snarere end en optimal, langsigtet vækststrategi baseret på produktion. Manglende makroøkonomisk stabilitet fører gerne til inflation, høj realrente og generelt høje finansielle omkostninger.

Selv i lande, hvor erhvervslivet synes at fungere ganske godt, kan renten være så høj, at blot mellemlange lån er uacceptabelt dyre for virksomhederne. Det er f.eks. tilfældet i Kenya. Hvis alle investeringer skal finansieres af virksomhedens egen opsparing, falder investeringsniveauet markant.

Adgang til markeder er ligeledes afgørende for erhvervslivets udviklingsmuligheder. For de helt små virksomheder, især i landområderne, kan det være et problem at få adgang til det nærmeste lokale marked. Når produkterne skal bæres i adskillige timer til et marked, der ofte er overfyldt med det samme produkt (f.eks. tomater i sæsonen), bliver afkastet af anstrengelserne ganske lavt. Manglende kendskab til prisniveauet kan betyde lavere indtjening. I Bangladesh har mobiltelefoner været med til at gøre markedet mere gennemskueligt. I mange lande er der begrænsninger for handel mellem forskellige dele af landet.

Når der er tale om mere formelle markeder, er ukendskab til kvalitetskrav og transaktionsformer ofte en hindring. For nogle produkter vil eksport til regionale markeder være et naturligt skridt mod deltagelse i den internationale økonomi. Det er derfor vigtigt, at alle hindringer for udvikling af regionale markeder fjernes. Eksport til de købedygtige markeder i f.eks. Europa, Nordamerika, Mellemøsten og Japan kræver ofte en betydelig organisering. Den enkelte bonde kan ikke selv sælge sine mangoer til et dansk supermarked. De købedygtige markeders krav til certificering, kvalitet og sanitære standarder udgør ofte en alvorlig hindring for udviklingslandenes eksportører. Spørgsmålet om markedsadgang må derfor vurderes konkret, og bistanden til at fremme den baseres på analyser af "flaskehalse" på alle niveauer – internationalt, regionalt og nationalt.

Verdensmarkedsprisen på kaffebønner er faldet drastisk i de seneste mange år på trods af et stadigt stigende forbrug. Der drikkes i dag kaffe for over 70 mia dollars, hvilket er syv gange højere end i begyndelsen af 1990'erne. Dette er dog ikke kommet kaffebønderne til gode, idet deres indtjening i samme periode er blevet halveret på grund af de historisk lave råvare-priser. Kaffebønderne modtager gennemsnitligt kun 1 pct. af prisen på den forarbejdede kaffe. Et af de lande, der lider hårdest under udviklingen på kaffemarkedet, er Uganda, der er Afrikas største leverandør af kaffebønner. Kaffen eksporteres ubehandlet fra landet til en lav pris for at blive forarbejdet i bl.a. vestlige lande. Hvis den i stedet blev forarbejdet i Uganda, kunne en del af de tabte indtægter genvindes.

CCL Products Ltd. (Uganda) er et joint venture med minimum 30 pct. ugandisk ejerskab, der vil udnytte Ugandas favorable placering i det centrale Afrika til at bygge og drive en pulverkaffe-fabrik. Et indisk firma vil levere den nødvendige driftserfaring, mens en kapitalstærk engelsk kaffehandler skal stå for eksporten af det færdige kaffeprodukt. På nuværende tidspunkt findes der kun fire producenter af pulverkaffe i Afrika, deraf ingen i Uganda.

Mulighederne for at støtte projektet under Ordningen for Blandede Kreditter undersøges. Samtidig vil ambassaderne i Uganda og Kenya sammen med lokale samarbejdspartnere gennemføre et studie af de vanskeligheder, som den lokale produktion står overfor.

SEKTORPROGRAMMER

4. ERHVERVSSEKTORPROGRAMMER I UDVALGTE SAMARBEJDSLÁNDE

Arbejdet med erhvervssektorprogrammer skal fortsættes og udbygges. Formålet er at mindske centrale flaskehalse for erhvervsudvikling. Størst effekt, hvis der sker en samtidig indsats på forskellige niveauer.

Danmark vil udbygge samarbejdet med programsamarbejdslandene for at fremme erhvervsudvikling.

Erhvervsudviklingsstøtte er allerede iværksat i Tanzania, Vietnam og Ghana, og samarbejdet vil blive konsolideret og udbygget i de kommende år. Der vil som en yderligere forstærkning blive iværksat støtte til erhvervsudvikling i Kenya i løbet af det næste år. Mulighederne for at igangsætte yderligere erhvervssektorprogrammer vil blive vurderet.

De foreløbige erfaringer fra støtten til Tanzania, Ghana og Vietnam peger i retning af, at de bedste resultater opnås, når erhvervslivet støttes bredt ud fra en programmatisk tankegang.

De konkrete indsatsområder for dansk bistand tager udgangspunkt i en analyse af de enkelte landes behov og prioriteter (som de f.eks. kommer til udtryk i landenes udviklings- og fattigdomsbekæmpelsesstrategier), danske styrkepositioner og andre partners bistandsindsatser. På den måde søges det sikret, at den danske støtte giver de bedste mulige resultater.

Der samarbejdes både med offentlige myndigheder og med private organisationer og aktører.

Mere effektiv offentlig regulering

Støtte til offentlige myndigheder vil mindske vigtige flaskehalse ved at støtte etablering af en moderne erhvervslovgivning, mere effektiv toldbehandling, mere effektiv virksomhedsregistrering, hurtigere sagsbehandling for handelsretslige konflikter og mere gennemskuelig virksomheds-

beskatning. Et mere effektivt og mindre bureaukratisk regelsæt på disse områder vil også give bedre muligheder for at få formaliseret rettigheder og pligter for de mange, ofte meget dynamiske virksomheder og næringsdrivende i den uformelle sektor. Dermed kan man også få forbedret beskatningsgrundlaget i det enkelte land.

Den omfattende korruption, der eksisterer i mange udviklingslande, er en alvorlig hæmsko for nye investeringer. Både inden- og udenlandske investorer vil ofte være tilbageholdende i lande, hvor korruptionen opfattes som særligt omfattende eller problematisk.

Transparency Internationals korruptionsindeks er netop baseret på internationale virksomheders opfattelse af korruptionen i de forskellige lande, og de danske samarbejdslande ligger – ganske som de øvrige fattige udviklingslande – gennemgående i den nederste halvdel af indekset. Korruption opstår ofte, når private virksomheder betaler embedsmænd eller politikere for at få de nødvendige tilladelser, dispensationer eller ydelser. Indførelsen af klare og gennemskelige regler reducerer mulighederne for eller nødvendigheden af at anvende korruption for at drive virksomhed. Arbejdet med den danske handlingsplan for bekæmpelse af korruption fra 2003 er derfor et godt udgangspunkt.

Som det beskrives nedenfor under mikrofinansiering, er en retlig sikring af de fattiges ejendomsret til den jord, de er i besiddelse af, afgørende for deres mulighed for at skaffe finansiering til produktive investeringer. Fra dansk side lægger man derfor vægt på at støtte opbygningen af et velfungerende matrikelsystem med retsgyldig registrering af ejere, synlig overdragelse af ejendomsret etc. Det er specielt vigtigt at få sikret kvinders rettigheder til at arve og eje jord, da der ofte kønsdiskrimineres på disse vigtige områder. Tiltag til at styrke kvinders rettigheder til jord vil blive tænkt ind i den generelle bi- og multilaterale bistand i overensstemmelse med strategien for ligestilling i dansk bistand.

Samtidig støttes erhvervsorganisationerne, så de får opbygget deres kapacitet til at fremme medlemmernes interesser og bidrage konstruktivt til formulering af en effektiv fattigdomsstrategi. For fagforeningernes vedkommende kan det f.eks. omfatte medlemmernes muligheder for at få en ordentlig erhvervsuddannelse. På den måde bliver der en bedre dialog om reformerne mellem det offentlige og erhvervslivet, og mulighederne for at skabe fastere rammer for den uformelle sektors bidrag til samfundsøkonomien styrkes.

Bæredygtigt arbejdsmarked

Et effektivt arbejdsmarked bidrager til en social og miljømæssige bæredygtig erhvervsudvikling. Der vil derfor blive givet støtte til, at de sociale parter, dvs. arbejdsministeriet samt arbejdstager- og arbejdsgiverorganisationerne, får opbygget den nødvendige kapacitet til i en konstruktiv dialog gradvist at forbedre sikkerhedsforhold og arbejdsmiljø i virksomhederne, løse arbejdsretslige konflikter og sikre rimelige løn- og arbejdsforhold. Det bidrager til, at internationale standarder, som de f.eks. er fastlagt i ILO's konventioner om arbejdstagernes rettigheder, overholdes. Arbejdsmarkedets parter er også centrale aktører i kampen mod hiv/aids og i opbygningen af erhvervsuddannelser, der er baseret på virksomhedernes behov og uddanner arbejdskraft med brugbare kvalifikationer. På begge områder får de dansk støtte til dette arbejde.

Udvikling af et konkurrencedygtigt erhvervsliv

Ligesom man ikke automatisk får et internationalt fodboldhold ved at bygge et fint og velfungerende stadion, så udvikles der heller ikke automatisk et konkurrencedygtigt erhvervsliv ved alene at forbedre rammebetingelserne.

Danmark yder derfor støtte til aktiviteter og institutioner, som kan tilbyde den enkelte virksomhed effektive serviceydelser. Det gælder f.eks. træning af ledere, faglig træning af medarbejderne, produktionsplanlægning, udarbejdelse af virksomhedsplaner og introduktion og brug af informationsteknologi. Mange udviklingslande har et meget levende erhvervsliv, hvor nye iværksættere stadig dukker op, ofte i den uformelle sektor. Disse iværksættere har brug for oplæring og støtte.

Erfaringerne viser, at offentlige leverandører i samarbejdslandene ofte er dårlige til at levere de ydelser, virksomhederne har behov for. Derfor vil Danmark støtte udvikling af private udbydere af serviceydelser.

Som noget nyt ydes støtte til virksomhedsfonde, gennem hvilke leverandører af serviceydelser til virksomhederne kan få støtte til at udvikle produkter, som kan sælges til andre virksomheder på kommercielle vilkår. Rationalet er, at erhvervssegmentet "leverandører af serviceydelser" er meget lidt udviklet i samarbejdslandene, bl.a. fordi den offentlige sektor i årevis har leveret stærkt subsidierede ydelser (men af ringe kvalitet) til virksomhederne.

På visse områder skal det offentlige dog spille en væsentlig rolle. Det gælder f.eks. i forbindelse med internationale handelsforhandlinger,

forhandlinger om kvalitetsstandarder og efterfølgende sikring af, at disse standarder opfyldes af de eksporterende virksomheder. En central udfordring i de kommende år bliver at sikre, at udviklingslandenes virksomheder formår at opfylde kvalitets- og sundhedskravene på de rige markeder. Erhvervssektorstøtten vil tage sigte på at styrke den nødvendige kapacitet og infrastruktur for certificering af eksportprodukter. Samtidig kan danske virksomheder hjælpe lokale partnere med den nødvendige viden og teknologi.

En god uddannelse og sundhed hos den erhvervsaktive del af befolkningen er ikke kun vigtig i sig selv, men af central betydning for at skabe varig økonomisk vækst. De økonomiske følger af hiv/aids-epidemien i det sydlige Afrika er et eksempel herpå. Indsatsen gennem sektorprogrammerne for sundhed og uddannelse samt de danske hiv/aids-aktiviteter bidrager således til erhvervsudviklingen i programsamarbejdslandene.

Endelig skal det offentlige ganske som i industrilandene gennemføre og håndhæve en miljølovgivning, inklusive en arbejdsmiljølovgivning, der sikrer den størst mulige bæredygtighed i erhvervsudviklingen. Miljøhensyn skal også indarbejdes i de enkelte programmer og aktiviteter for erhvervsudvikling, så de indgår i forretningsmæssige dispositioner, beslutninger om virksomhedsetablering, brancheudvikling etc.

Bedre adgang til finansiering, herunder mikrofinansiering

Mange små virksomheder har i udviklingslandene ringe adgang til finansiering, særligt af langsigtede investeringer i øget produktion. Pengeinstitutterne er ofte meget tilbageholdende med at yde lån til mikro- samt små og mellemstore virksomheder, hvor der er et stort potentiale for vækst. Denne tilbageholdenhed skyldes især, at pengeinstitutterne anser disse kunder for meget risikable. Kunderne kan meget sjældent stille sikkerhed, fordi der bl.a. ikke er et velfungerende matrikelsystem med retssikrede skøder, ligesom der løbes ind i en række vanskeligheder med at opnå en formel virksomhedsregistrering, så virksomhedens værdi kan bruges som sikkerhed for lånet. Dertil kommer, at pengeinstitutterne ikke har erfaring med små kunder. Derfor overvurderes risikoen. Mange af de små kunder, som har vanskeligt ved at få adgang til kredit, er kvinder.

Danske og internationale erfaringer viser, at små fattige kunder og virksomheder har et stort potentiale for både opsparing og optagelse af lån til produktive investeringer samt for tilbagebetaling af disse lån. Erfaringer fra de fattigste lande viser, at der ofte er likviditet nok i penge-

institutterne til udlån. Der er således sjældent behov for at stille kreditlinjer til rådighed, men snarere for at udvikle ordninger, der mindsker den risiko, pengeinstitutterne vurderer de står overfor.

Danmark vil øge støtten til private pengeinstitutters udvikling af låne- og finansieringsprodukter, inklusive mikrofinansiering, til mikro- samt små og mellemstore virksomheder og til udvikling af pengeinstitutternes kapacitet til at administrere disse. Det vil give pengeinstitutterne større kendskab til dette kundesegment. I denne forbindelse vil der særligt blive lagt vægt på at øge adgangen til finansieringsprodukter for mikrovirksomheder med kvindelige indehavere.

Samtidig vil Danmark udbygge og effektivisere garantiordninger, så risikoen ved långivning til mikro- samt små og mellemstore kunder deles med pengeinstitutterne. Det vil øge udlån til disse kunder og fremme deres investeringer i produktion og arbejdspladser.

Mulighederne for etablering af en egentlig garantiordning for pengeinstitutter i samtlige danske programsamarbejdslande og andre relevante lande vil blive yderligere undersøgt med henblik på at øge og effektivisere fattiges adgang til finansiering, økonomisk vækst og fattigdomsbekæmpelse.

Støtte til mikrofinansiering ydes endvidere i forbindelse med støtten til andre sektorer, herunder især landbrugssektoren. Denne støtte vil blive udbygget og effektiviseret i de kommende år.

I kapitel 10 omtales et nyt initiativ på finansieringsområdet for socialt ansvarlige investeringer, som i et vist omfang også må forventes anvendt til investeringer i små og mellemstore virksomheder i nogle af de danske programsamarbejdslande.

De videre perspektiver

Der er igangsat et nyt program i Kenya i 2005. Når erfaringer fra fire erhvervsprogrammer foreligger, vurderes det, om der skal iværksættes flere erhvervssektorprogrammer. Den danske støtte til erhvervsudvikling baseres på følgende principper:

- Interventionerne bygger på nationale politikker og strategier for udvikling af erhvervssektoren.
- Støtten planlægges i tæt samarbejde med myndigheder og private aktører samt andre donorer. Den danske støtte kan ikke dække alle relevante områder.
- Både til offentlige og private organisationer gives støtten på en måde, som forårsager så lidt konkurrenceforvridning som muligt.
- Fokus er på støtte til små og mellemstore virksomheder, der har størst potentiale for vækst og fattigdomsreduktion, men også større virksomheder vil have interesse, fordi de kan fungere som lokomotiver for de små.
- Danmark vil fortsat støtte lederuddannelser og anden direkte støtte til virksomhederne gennem støtte til IFC's programmer.
- Danske organisationers og virksomheders erfaring i de udvalgte lande vil kunne bidrage til formulering af erhvervssektorprogrammer.

5. ERHVERVSDIMENSIONEN I ANDRE SEKTORPROGRAMMER

Erhvervsdimensionen i andre sektorprogrammer skal styrkes, så den private sektor kommer til at spille en større rolle i bistanden.

Danmark vil øge sin støtte til inddragelse af den private sektor i bistanden i andre sektorer.

Det vil ske på tre niveauer:

- Policy-niveau: Udvikling af rammer, som fremmer erhvervsudvikling i sektoren;
- Sektorniveau: Kapacitetsudvikling i offentlige institutioner, der støtter det private erhvervsliv samt hos erhvervs- og arbejdsmarkedsorganisationer som dialogpartnere til regeringen;
- Virksomhedsniveau: Udvikling af kapacitet hos private aktører, f.eks. entreprenører, træningsinstitutioner, reparationsvirksomheder samt leverandører af f.eks. skolebøger, medicin og hospitalsudstyr eller konsulentydelse.

Den private sektor inddrages som en aktiv partner i Danidas støtte til øvrige programmer.

Et velfungerende transportnetværk, stabil elforsyning, vand og sanitet samt adgang til god kommunikation er centrale forudsætninger for den private sektors udvikling. Høje transportomkostninger og usikker energiforsyning udgør betydelige ekstraomkostninger for virksomhederne og forringer deres konkurrencedygtighed. Samtidig spiller private aktører i

mange lande en vigtig rolle i opbygningen, vedligeholdelsen og driften af infrastrukturen.

Støtte til udbygning og vedligeholdelse af infrastruktur har traditionelt spillet en vigtig rolle i dansk udviklingsbistand. Især energi- og transportsektorerne har modtaget betydelig bistand over årene. I lande, hvor Danmark allerede er aktive på infrastrukturområdet, vil vi videreudvikle et effektivt partnerskab mellem offentlige og private aktører på dette område:

- Udbygge anvendelse af private konsulenter og entreprenører til anlægs- og vedligeholdsarbejder i vejsektoren med støtte til nødvendig uddannelse og træning af nye og eksisterende firmaers stab.
- Fremme involvering af den private sektor i management og finansiering af vejfonde til vejvedligeholdelse.
- Støtte nye former for samarbejde mellem offentlige og private aktører. Hvor markedsbetingelserne for private operatører kan etableres, vil de blive støttet. En revision af ordningen for Blandede Kreditter har åbnet op for, at Danida i samarbejde med EKF, IFU eller andre finansieringsinstitutioner kan deltage i finansiering af infrastruktur-anlæg på grundlag af forventede indtægter (projektfinansiering).
- Støtte tilpasning af lovgivning, udvikling af kontrakttyper og kapacitetsudvikling af bygherrerollen hos offentlige myndigheder og private aktører som en central forudsætning for effektivt offentligt-privat partnerskab.
- I takt med, at udviklingslandene får opbygget den tilstrækkelige kapacitet til at håndtere bygherrerollen og styre udlicitering, vil den danske finansiering af infrastruktur ske via budgetstøtte og gennem ordningen for Blandede Kreditter.

Blandede Kreditter vil i vidt omfang blive anvendt til infrastrukturprojekter og vil fremover spille en større rolle, dels i de enkelte sektorprogrammer, dels i synergi med de nuværende sektorprogrammer inden for økonomisk infrastruktur. Det gælder også i forbindelse med udfasningen af disse programmer, hvor Blandede Kreditter kan få en vigtig funktion i forbindelse med konsolideringen af de opnåede resultater.

Synergi mellem lån og gave

Case: Vejprojekt i Tanzania
Formål: At forbedre infrastrukturen i landet og dermed styrke den økonomiske vækst og reducere fattigdommen.
Bevilling: 247 millioner kroner

Danidas transportsektorprogram i Tanzania omfatter støtte på alle niveauer lige fra hovedveje over regional- og biveje til landsbyveje samt støtte til institutionel udvikling, herunder til TANROADS. Det nuværende program udløber i 2005, og et nyt program for perioden 2006-2010 er under forberedelse. Hovedvejskomponenten i det nye program vil fokusere på støtte til periodisk vedligeholdelse i erkendelse af, at de fungerende netværk skal stabiliseres, inden der investeres i udvidelser og opgradering. Blandede Kreditter-projektet skaber synergi med det eksisterende gavefinansierede sektorprogram.

Hidtil har infrastrukturprojekter hovedsagelig været gennemført i offentligt regi, men der er tegn på, at udviklingslandene er interesseret i, at denne type projekter gennemføres dels i partnerskab med private aktører – de såkaldte Public Private Partnerships – dels som egentlig projektf finansiering med deltagelse af finansieringsinstitutioner. Revision af ordningen for Blandede Kreditter vil kunne åbne op for, at Danida i samarbejde med f.eks. EKF, IFU og/eller internationale finansieringsinstitutioner vil kunne deltage i finansiering af infrastrukturanlæg på grundlag af forventede indtægter (projektf finansiering). Dette vil kunne tiltrække private virksomheder og privat kapital, som er afgørende for den nødvendige økonomiske vækst i udviklingslandene.

Landbruget er den største erhvervssektor i de fleste udviklingslande og spiller derfor en afgørende rolle for reduktion af fattigdommen. I de fleste udviklingslande har man erkendt, at staten ikke på effektiv vis kan administrere alle aspekter af landbruget. Den private sektor spiller derfor en stadig større rolle. Handel med landbrugsprodukter, der i mange lande har ligget i statsligt kontrollerede selskaber, varetages i stadig større omfang af private. Producentsammenslutninger spiller en voksende rolle

i markedsføring af produkter og rådgivning af medlemmer. Adgang til mikrofinansiering er stadig vigtigere for producenterne. I forbindelse med formuleringen af nye landbrugssektorprogrammer vil en væsentlig del af støtten derfor være rettet mod den private sektor. Hjælp til opfyldelse og certificering af kvalitative og hygiejniske krav kan være af stor betydning. Samtidig vil staten naturligvis fortsat spille en betydelig rolle i den nødvendige offentlige regulering af et markedsbaseret landbrug.

Danmark vil i samarbejde med myndigheder og private organisationer og virksomheder samt andre donorer bidrage til at understøtte de private landbruges, såvel mænds som kvinders, muligheder for:

- Adgang til forbedret teknologi;
- Træning og uddannelse gennem landbrugernes egne private organisationer;
- Adgang til gødning og andre produktionsmidler på bæredygtig vis gennem private producenter og leverandører, hvor det er mest effektivt;
- Bedre adgang til finansiering, herunder mikrofinansiering;
- Adgang til markeder, herunder transport, produktudvikling, markedsføring og kvalitetskontrol.

På uddannelses- og sundhedsområderne kan den private sektor bidrage yderligere, henholdsvis til f.eks. finansiering og gennemførelse af faglige uddannelser, bygning og vedligeholdelse af skoler eller produktion af undervisningsmateriale samt til produktion og distribution af billig og effektiv medicin.

DANSK ERHVERVSLIVS ROLLE

6.

INDDRAGELSE AF DANSK ERHVERVSLIV

Inddragelse af dansk erhvervslivs ressourcer er vigtig for gennemførelsen af dansk udviklingsbistand i den private sektor.

Dansk erhvervsliv har en betydelig viden om og erfaring på udviklingsområdet. Mange års erfaring fra arbejde med Danida, internationale bistandsorganisationer og andre opdragsgivere har skabt et solidt grundlag for at bidrage til udviklingsprocessen. Danske virksomheder er generelt internationalt orienteret og har vist en stigende interesse for at engagere sig i udviklingslande.

Der er i Danmark en lang og god tradition for at inddrage dansk erhvervsliv i samarbejdet med udviklingslandene. Som det første såkaldte erhvervsinstrument blev Industrialiseringsfonden for Udviklingslandene, IFU, etableret som selvejende institution under Udenrigsministeriet i 1967. Dernæst fulgte etableringen af importfremmeordningen DIPO under Det Danske Handelskammer i 1977. I 1993 blev såvel PS-Programmet i 1993 som Ordningen for Blandede Kreditter etableret. I 2001 blev Partnership Facility Programmet, PFP, introduceret for at fremme samarbejdet mellem danske virksomheder i miljøbranchen og tilsvarende firmaer i Thailand og Malaysia. Seneste skud på stammen er programmet Offentlige Private Partnerskaber, iværksat i 2004.

På linje med de danske virksomheder inddrages erhvervs- og arbejdsmarkedsorganisationer samt offentlige og private institutioner med erfaring fra erhvervsudvikling løbende i gennemførelsen af dansk udviklingsbistand.

Med det forstærkede fokus på den private sektors betydning for den økonomiske vækst i udviklingslandene er erhvervslivets deltagelse i udviklingssamarbejdet vigtigere end nogensinde. Denne deltagelse har flere forskellige former:

Erhvervslivet er f.eks. en naturlig samarbejdspartner for Udenrigsministeriet ved forberedelsen af erhvervssektorprogrammer, og når der til gennemførelse af de bilaterale bistandsprogrammer skal indgås kontrakter om rådgivning og leverancer. Det samme gælder naturligvis projekter under Ordningen for Blandede Kreditter. Det er imidlertid en forudsætning, at disse ydelser indkøbes til konkurrencedygtige priser, således at modtagerlandene får fuldt udbytte af den danske udviklingsbistand.

Bestræbelserne på at effektivisere den internationale udviklingsbistand har ført til en omfattende afbinding af al bistand. Med sin anvendelse af EU's udbudsdirektiv fra 1. januar 2004 ved indkøb af varer, tjenesteydelser og anlægsarbejder til udviklingsbistanden og øststøtten deltager Danmark aktivt i denne udvikling. Denne linje er bl.a. lagt under hensyntagen til, at Danmarks styrke ligger i overførsel af viden og teknologi. Danske virksomheder får adgang til et større marked ved at deltage i internationale licitationer i forbindelse med internationale organisationers eller andre EU-landes bistandsprogrammer. Fra dansk side vil man fortsat arbejde for, at denne adgang lettes i praksis gennem nationale regelsæt og vilkår på linje med de regler, der er gennemført i Danmark med udbudsdirektivet.

Kvalitet og faglig styrke er afgørende parametre, når der skal købes udstyr og rådgivningsydelser til danske bistandsprogrammer. Foreløbig har danske virksomheder vist, at de er i stand til at klare sig i den skærpede konkurrence. I forbindelse med Blandede Kreditter foretager modtagerlandet indkøbene. Denne indkøbsform kan forventes at blive mere almindelig i forbindelse med den øgede harmonisering af bistanden. Danmark har lagt et betydeligt arbejde i indsatsen for, at samarbejdspartnerne bliver i stand til at leve op til internationale krav.

Danske virksomheder kan også spille en vigtig rolle i partnerskaber, der involverer opbygning af produktion, rådgivning eller handelsvirksomhed i udviklingslandene. Det kan være gennem egentlig medejerskab, men kan også tage form af aftaler om underleverancer, licensproduktion, teknologioverførsel mv. Internationalisering, handelsliberaliseringer og ny international arbejdsdeling gør disse partnerskaber til interessante muligheder for virksomheder i både Danmark og udviklingslandene. At finde den niche på det globale marked er en af vor tids udfordringer for virksomhederne. Danske virksomheder bidrager ofte med langt mere end den kapital, de stiller til rådighed eller de ydelser, der er aftalt. Hvis de danske virksomheder engagerer sig i partnerskabet, kan den lokale virk-

somhed gennem det daglige samarbejde med den danske partner og dette firmas medarbejdere få tilført viden, erfaring, arbejdsmetoder samt -disciplin, teknologi og ressourcer, der langt overstiger Danidas finansiering.

I 2004 iværksattes GoGlobal-samarbejdet mellem Udenrigsministeriet (Danmarks Eksportråd og Danida), Eksportkreditfonden og IFU. GoGlobal omfatter en fælles internetportal for de danske erhvervsinstrumenter og integreret rådgivning gennem de danske ambassader af virksomheder, der søger bistand til eksport eller etablering i udviklingslandene. Netværkskonceptet i GoGlobal gør det lettere for erhvervslivet at få et samlet overblik over mulighederne i det enkelte land og at gøre aktivt brug deraf. Erhvervsorganisationerne er værdifulde partnere i den videre udvikling af dette redskab.

KONKRETE ERHVERVSINSTRUMENTER

7. SAMMENTÆNKNING AF ERHVERVSINSTRUMENTERNE

En sammentænkning af erhvervsinstrumenterne i bistanden kan øge effekten af den samlede indsats. På landeniveau vil ambassaderne udforme en samlet tilgang.

Danmark har – også i internationalt perspektiv – et bredt udvalg af erhvervsinstrumenter i udviklingsbistanden. En nylig opsamling på den række af evalueringer, der har været gennemført af de forskellige erhvervsinstrumenter – en såkaldt meta-evaluering – konkluderede, at Danmarks udvalg af instrumenter var passende og moderne, men at de forskellige instrumenter var udviklet ved knopskydning og derfor ikke tilstrækkeligt koordineret.

Denne handlingsplan vil føre til nogle justeringer af de enkelte instrumenter, der gør det lettere at samordne dem, men en egentlig sammentænkning af de samme instrumenter vil hovedsagelig finde sted på landeniveau ud fra de enkelte landes behov og strategier. Udviklingen på det overordnede policy-niveau og i sektorprogrammerne skal således danne grundlag for en bedre samordning af indsatsen for at fremme erhvervsudviklingen i de danske samarbejdslande. På landeniveau vil de danske ambassader med udgangspunkt i erhvervssektor- eller PS-Programmer udvikle en samlet strategisk tilgang til, hvordan Danida kan styrke erhvervsudviklingen i modtagerlandene. Ambassadernes opsøgende virksomhed vil blive styret af den valgte strategi, men der vil stadig være mulighed for at udnytte danske virksomheders initiativ og kontakter. Danske virksomheders erfaringer spiller en vigtig rolle i udviklingen af den strategiske tilgang, og ved tilrettelæggelse og gennemførelse af sektorprogrammer vil man overveje, hvor konkrete virksomhedspartnerskaber kan understøtte reformprocesserne og inspirere de danske sektorprogrammer. Den integrerede virksomhedsrådgivning, der er etableret ved

en række ambassader som en del af GoGlobal-samarbejdet (se kap. 6), styrker ambassadernes muligheder yderligere i denne sammenhæng.

Selv om der lægges betydeligt større vægt på erhvervslivets rammebetingelser end tidligere, vil det stadig give god mening at støtte konkrete virksomhedsinitiativer. I mange, specielt fattigere, udviklingslande er der ikke – heller ikke selv om der gennemføres forskellige former for liberalisering – umiddelbar adgang til kapital, teknologi, eksporterfaring mv. Overførsel af dansk erfaring, teknologi og investeringer kan hjælpe lokale virksomheder over indledende forhindringer og give dem en hurtig start. Den danske støtte hjælper med andre ord virksomhederne til at overvinde nogle af de svagheder, som det enkelte lands marked – også efter en liberalisering – normalt vil være præget af, sammenlignet med de velfungerende markeder i typiske industrilande.

De konkrete virksomhedsinstrumenter skal også indbyrdes koordineres bedre, så de underbygger og supplerer hinanden. Det vil bl.a. ske ved, at:

- a.** Der etableres fælles forundersøgelser mv. for PS, IFU og Blandede Kreditter. Virksomheder vil kunne søge om støtte til feasibility studier, fælles appraisals o.l. uanset, hvilken ordning eller ordninger der evt. anvendes senere;
- b.** Det vil ved etablering af et PS-projekt systematisk overvejes, om projektet har mulighed for at udvikle sig til en IFU-investering. IFU og PS-Programmet har samme formål og målgruppe, og samarbejdet mellem de to ordninger har allerede banet vej for et stort antal virksomhedsetableringer i udviklingslandene. Dette samarbejde vil blive udbygget, så PS-Programmet kommer til at fungere som en slags rugekasse for IFU. For at få det fulde udbytte af de to ordningers potentiale vil det være nødvendigt at overveje mulighederne for at tilnærme deres geografiske udbredelse;
- c.** Den forenkling af procedurerne for mindre projekter under Blandede Kreditter, som pågår, kommer til at betyde, at det vil blive lettere at anvende Blandede Kreditter til indkøb af industriudstyr til IFU-, PFP- og PS-projekter;
- d.** IFU på forsøgsbasis vil etablere sig på danske ambassader i f.eks. Vietnam, Bangladesh eller Ægypten;

e. Danish Import Promotion Office, DIPO, sættes i stand til at yde et mere målrettet bidrag gennem en mere effektiv screening af forretningstilbud, opkvalificering af virksomheder samt øget markedsføring i Danmark og øvrige nordiske lande. Samordningen med PS- og TechChange-Programmerne øges. Det undersøges i øjeblikket, om administrationen af Danidas importfremmeordning (Importstøtten) helt eller delvist vil kunne udliciteres.

8. VIRKSOMHEDSPARTNERSKABER – PS-PROGRAMMET

PS-Programmet sigter mod overførsel af vækstpotentiale til udviklingslandene gennem danske virksomheders investeringer og teknologi. Central rolle i identifikation og igangsættelse af nye partnerskaber. Der er gennemført en analyse og en bred konsultationsproces vedr. PS-Programmet. Formålet er at styrke programmets udviklingseffekt.

PS-Programmet og Partnership Facility Programmet udvikles i samarbejde med danske virksomheder og erhvervsorganisationer. Det sker ved identifikation af muligheder for med dansk viden og andre danske ressourcer at bidrage til opbygning af modtagerlandets kapacitet til at drive tidssvarende erhvervsvirksomhed og deltage som selvstændig aktør i den globale økonomi. Det sker også ved støtte til etableringer med henblik på virksomhedssamarbejder.

Erfaringen har vist, at PS-aktiviteterne – ikke overraskende – er mest vellykkede i lande, der har eller er ved at udvikle et gunstigt investerings- og erhvervs-klima. Med udgangspunkt i sammentænkningen af erhvervsinstrumenter (se kap. 7) vil de danske ambassader søge at udnytte PS-Programmet mere direkte i den danske støtte til det enkelte lands samlede erhvervsudvikling.

Partnerskab er kernen i PS-Programmet, og kravet om lokalt medejerskab vil blive fastholdt. Det vil blive overvejet, om partnerskabstanken kan styrkes gennem yderligere tiltag og dermed bidrage til kapacitetsopbygning i udviklingslandene.

Der er udviklet en række nye støtteinstrumenter under PS-Programmet, der har til formål at sikre integration af de tværgående hensyn i de enkelte virksomhedsprojekter og dermed forbedre den samlede effekt af projekterne. F.eks. kan der i dag ydes støtte til projektaktiviteter, der sigter mod hiv/aids-bekæmpelse og -oplysning, styrkelse af arbejdstagerrettigheder, ligestilling samt kvinders levevilkår.

Udenrigsministeriet har i 2005 udarbejdet en analyse af PS-Programmet baseret på en bred konsultationsproces. Formålet var at effektivisere programmet og styrke dets udviklingseffekt. Analysen inddrog erfaringer fra de danske samarbejdslande, omfattede en konference og mundede ud i en rapport om programmet og dets fremtid.

IFU er en selvejende institution, der fungerer som en vigtig del af den samlede danske bistandsindsats, især i forhold til erhvervsudvikling. IFU har i over 40 år administreret investeringer i danske virksomheders samarbejde med lokale virksomheder i udviklingslandene. En nylig evaluering har bekræftet, at IFU har udviklet en betydelig ekspertise i gennemførelse og forvaltning af investeringer i partnerskaber mellem virksomheder fra Danmark og udviklingslandene og er en af de mest effektive institutioner af sin art. IFU kan i øjeblikket investere i en bred kreds af lande, men har en meget stor del af sin portefølje i fattige afrikanske lande. Regeringen har styrket IFU's fokusering på de fattigste lande yderligere, og det blev i 2005 besluttet at indskrænke antallet af lande, hvor IFU kan investere til lande med BNI under 2.428 dollars pr. indbygger. Samtidig hermed vil samarbejdet mellem IFU og de øvrige erhvervsinstrumenter i bistanden, som nævnt ovenfor, blive styrket, bl.a. for at gøre fonden yderligere relevant for små og mellemstore virksomheder.

Potentialet i at inddrage organisationer som Verdensbankens privatsektororganisation IFC og de institutioner, som støtter afrikanske reformer og lederuddannelser (f.eks. FIAS eller AMSCO), mere systematisk i de danske privatsektoraktiviteter, ikke mindst i Afrika, vil blive undersøgt og forsøgt udbygget.

9. REVISION AF BLANDEDE KREDITTER

Formålet med revisionen er administrativ forenkling og tilpasning til internationale standarder, som vil øge ordningens gennemslagskraft og anvendelsesområde. Kravet til 50 pct. dansk indhold fjernes.

Der er allerede gennemført en administrativ forenkling og tilpasning af reglerne for Blandede Kreditter til kravene, der følger af den internationale globalisering og erhvervsudvikling. I pagt med den internationale tendens til afbinding af udviklingsbistanden vedrører revisionen ikke mindst en fjernelse af kravet om 50 pct. dansk indhold under den bundne ordning for Blandede Kreditter, således at retningslinjerne til enhver tid følger de gældende regler for eksportkreditter. Danske virksomheder vil endvidere få mulighed for at få dækket en del af omkostningerne til projektudvikling i forbindelse med udarbejdelse af forundersøgelser og andre projektstudier.

Der vil blive sat mere fokus på at fremme udviklingen af mindre projekter ved at gøre kravene til projekter mere fleksible. Dette giver også større mulighed for at opnå synergi med PS- og IFU-projekter. Lempelserne betyder, at kravet om egenfinansiering bortfalder, og at der fremover kan accepteres lokale banker med en lavere kreditværdighed end hidtil. Endvidere er kravet om udbud af mindre projekter blevet lempet mod dokumentation af konkurrencedygtige priser. Krav om lokalt ejerskab for mindre projekter vil også blive lempet.

Der vil således blive bedre mulighed for at finansiere anskaffelse af produktionsudstyr i f.eks. programsamarbejdslande og udviklingslande med LDC-status (kategorien af mindst udviklede lande).

10.

VIRKSOMHEDERNES ETISKE, SOCIALE OG MILJØMÆSSIGE ANSVAR

Gennem de forskellige erhvervsinstrumenter kan virksomhederne tage hånd om deres etiske, sociale og miljømæssige ansvar. Det gælder ikke mindst med Programmet for Offentlige Private Partnerskaber, OPP, der bygger på FN's Global Compact-principper for god virksomhedsadfærd. Danske virksomheder kan bl.a. få støtte til, at også deres lokale samarbejdspartnere fremmer grundlæggende menneskerettigheder og tager miljøhensyn. OPP udbygges med privat investeringsinitiativ for socialt ansvarlige investeringer i udvalgte udviklingslande.

En ofte overset, men meget vigtig effekt af danske virksomheders partnerskab med virksomheder i udviklingslandene er overførslen af etiske, sociale og miljømæssige værdier. Arbejdsmiljø, kvinders rettigheder og arbejdsvilkår, firmaernes sociale ansvar, respekt for menneskerettigheder, bekæmpelse af korruption og miljøhensyn vil i praksis ofte blive fremmet gennem danske firmaers deltagelse i landets erhvervsliv.

I de seneste år har der både internationalt og herhjemme været et øget fokus på virksomhedernes sociale ansvar og det ikke mindst i relation til FN's Global Compact-principper for god virksomhedsadfærd. Emnet indtager en fremtrædende rolle i dansk erhvervsliv, og der er oprettet en tænketank om social ansvarlighed, The Copenhagen Centre, der allerede har opnået international anerkendelse. Typisk har de største danske virksomheder en strategi på området, f.eks. ved at have defineret miljømæssige og sociale standarder for virksomhedens aktiviteter. På linje hermed forholder et stigende antal små og mellemstore virksomheder, der indgår leverandøraftaler uden for Danmark, sig til det sociale ansvar og i den forbindelse særligt arbejdstagerrettigheder og miljøhensyn. Der ses samtidig en tendens til, at mange virksomheder, der har etableret sig i fattigere udviklingslande, går videre end til de umiddelbart forretnings-

mæssige hensyn og engagerer sig i forskellige former for social udvikling i deres nærmiljø, f.eks. uddannelsesaktiviteter og bekæmpelse af hiv/aids.

Der er en række eksempler på, at danske virksomheder løbende har arbejdet for at forbedre de etiske forhold i det lokale erhvervsliv gennem dialog og erfaringsudveksling. Ikke mindst i forhold til den danske offentlighed har virksomhederne interesse i, at lokale samarbejdspartnere overholder internationalt anerkendte normer for arbejdstager- og menneskerettigheder samt miljøforhold. Korruption er et særligt problem i denne sammenhæng som i udviklings Samarbejdet i øvrigt. Samtidig med, at det må forventes, at danske virksomheder klart bakker op om den danske anti-korruptionspolitik, vil det også være hensigtsmæssigt at udvikle de nuværende værktøjer i form af vejledninger mv. til bekæmpelse af de korruptionsproblemer, som virksomhederne typisk møder i deres daglige arbejde. Under alle omstændigheder vil de danske virksomheders erfaringer kunne hjælpe både ambassaderne og de lokale myndigheder til at finde løsninger på landets korruptionsproblemer, ligesom ambassaderne med deres erfaringer fra det daglige samarbejde med myndighederne naturligvis vil kunne hjælpe virksomhederne på dette område.

Alle erhvervsinstrumenter støtter denne proces, men det gælder især Programmet for Offentlige Private Partnerskaber, OPP. Programmet er en opfølgning på Verdenstopmødet om Bæredygtig Udvikling i Johannesburg i 2002, der understregede offentlige-private partnerskaber som et effektivt supplement til traditionel udviklingsbistand. OPP bidrager til, at flere virksomheder, også små og mellemstore, engagerer sig socialt og miljømæssigt i udviklingslandene. OPP tilbyder rådgivning, lokalkendskab, netværk og økonomiske incitamenter til gennemførelse af socialt rettede indsatser.

Som led i OPP-programmet har Udenrigsministeriet og to danske investorer undersøgt muligheden for at kanalisere dansk kapital til socialt ansvarlige investeringer i udviklingslandene. Foreløbig er der indgået aftale om at investere i fire lande, men aftalen omfatter i princippet alle danske programsamarbejdslande. Kapitalen til et sådant initiativ vil komme fra investorerne, mens Danida vil yde tilskud til de særlige, ekstra omkostninger, der lokalt er påkrævet for at kunne investere direkte i en virksomhed i et udviklingsland.

11. MÅL- OG INDIKATORSKEMA

Den danske støtte til erhvervsudvikling skal kunne måles, så man kan se, hvad vi får for pengene. Der er i annek 1 opstillet en række konkrete indikatorer for opfyldelse af denne handlingsplan.

Formålet med mål- og indikatorvirksomhed er dokumentation for virkning og effektforbedring af den erhvervsrettede udviklingsbistand.

ANNEKS 1

Indikatorer for opfyldelse af handlingsplan for erhvervsudvikling

- Med udgangen af 2008 indeholder mindst halvdelen af de nationale fattigdomsstrategier i danske programsamarbejdslande konkrete indikatorer for fremme af erhvervs klimaet og den private sektor – f.eks. i form af forbedringer i forhold til Verdensbankens målinger af erhvervs klima i udviklingslande eller andre tilsvarende landespecifikke indikatorer.
- Nyt initiativ til styrkelse af dansk støtte til mikrofinansiering, herunder nye retningslinjer, er igangsat med virkning fra 1. januar 2007.
- 10 godkendte erhvervsprojekter (PS, Blandede Kreditter, OPP etc.) støtter målsætningerne i igangværende eller udfasede sektorprogrammer med udgangen af 2006. Og mindst 20 med udgangen af 2008.
- Med virkning fra 1. januar 2007 er der gennemført en revision af PS-Programmet, der styrker programmets udviklingseffekt.
- Inden udgangen af 2006 er der iværksat samarbejde om i alt 20 partnerskaber med tilskud fra OPP for virksomhedsinitiativer og træning for social ansvarlighed. Med udgangen af 2008 er der indgået mindst 30 partnerskaber.
- Inden udgangen af 2006 er et partnerskab mellem Udenrigsministeriet og danske institutionelle investorer iværksat med henblik på at fremme private investeringer, der bidrager til social og økonomisk bæredygtig udvikling i en række danske programsamarbejdslande.
- Rammerne for inddragelse af IFU i den samlede danske bistandsindsats er aftalt inden 1. marts 2007.

DANIDA
UDENRIGSMINISTERIET

ERHVERV, VÆKST OG UDVIKLING

Marts 2006

Udgiver

Udenrigsministeriet
Asiatisk Plads 2
1448 København K

Telefon: 33 92 00 00
Fax: 32 54 05 33
E-mail: um@um.dk
Internet: www.um.dk

Design

Designgrafik

Tryk

Schultz Grafisk

Publikationen kan downloades eller bestilles på:
www.danida-publikationer.dk

Teksten kan citeres frit

ISBN 87-7667-347-2 (trykt version)
ISBN 87-7667-348-0 (elektronisk version)

Danida
Udenrigsministeriet
Asiatisk Plads 2
1448 København K

Telefon: 33 92 00 00
Fax: 32 54 05 33
E-mail: um@um.dk
Internet: www.um.dk

ISBN 87-7667-347-2 (trykt version)
ISBN 87-7667-348-0 (elektronisk version)